

FOTO: ELLEN DE JONG

Vleesvarken met achterhandspaarlyse als gevolg van staartbijten

Achterhandspaarlyse als gevolg van staartbijten

Een varken dat plots niet meer recht geraakt en op zijn achterste blijft zitten. Elke varkenshouder maakt het wel eens mee. Deze achterhandspaarlyse brengt economische verliezen met zich mee. Varkens die niet op eigen kracht het slachthuis kunnen binnenwandelen, mogen niet mee in de vrachtwagen. Hoe kan je dit voorkomen? – ELLEN DE JONG, UGENT –

Dat staartbijten de grootste oorzaak is van achterhandspaarlyse weten we intussen. Maar wat kan je er aan doen? Een vraag met verschillende antwoorden.

Bij vleesvarken is verlamming van de achterhand vaak het gevolg van een opklimmende infectie, die is ontstaan na een periode van staartbijten. Dit staartbijten wordt niet enkel geassocieerd met fulminante economische verliezen, maar ook

met een verminderd dierenwelzijn. De schade, aangericht door een bijter, kan erg variëren: van verminderde dagelijks groei, over verhoogde kosten door geneesmiddelengebruik tot zelfs sterfte bij de varkens door ernstig bloedverlies.

Infectie

Uit een Scandinavische studie blijkt dat staartbijten een sterke ontstekingsreactie

induceert. Die is niet enkel het gevolg van de initiële verwonding, maar vooral van de secundaire infectie die ontstaat als de bacteriën hun weg naar de plek van het onheil gevonden hebben. De infectie kan zich vervolgens, via het bloed, in het lichaam verspreiden en problemen veroorzaken in longen en nieren. De ontsteking kan echter ook oorzaak zijn van abscessen in de spieren. Die leiden dan vaak tot de afkeuring van het karkas in het slachthuis. De bacteriën kunnen ook de staartwervels en het verdere verloop van het ruggenmerg aantasten en zo een ontsteking van het beenmerg of bot veroorzaken, met verlamming van de achterhand als gevolg.

Geen enkelvoudige oorzaak

Er is reeds heel wat onderzoek uitgevoerd naar de precieze oorzaak van staartbijten en naarmate de tijd vordert, lijkt het meer en meer op een zoektocht naar de Heilige Graal. Het staat vast dat het niet gaat om een enkelvoudige oorzaak, maar veeleer het gevolg is van een aantal factoren die kunnen mislopen in de moderne varkenshouderij. Aangezien dit gedrag nog niet bij everzwijnen gesignaleerd is, wordt verondersteld dat het een fenomeen is van deze tijd. Toch kwam staartbijten – weliswaar in mindere mate – ook al in de negentiende eeuw voor.

Categorieën van staartbijten

Staatbijten kan men in 3 categorieën onderverdelen: staartbijten in 2 fasen, acuut en agressief staartbijten en tenslotte obsessief staartbijten. Deze 3 soorten hebben elk hun eigen motiveringen en mogelijke oplossingen.

Staatbijten in 2 fasen is de bekendste vorm. We spreken over een beknabbel fase en een bijt fase. Tijdens de beknabbel fase houdt een varken de staart van een ander zachtjes in de muil en sabbelt er wat op. Aangezien er geen verwonding ontstaat, laat deze laatste dit meestal zonder problemen toe. Dit stadium wordt echter veelal gevolgd door de tweede fase. Op een bepaald moment kan er namelijk verwerking van de huid – en bijgevolg toch verwonding – ontstaan waardoor de staart begint te bloeden. Een bloedende staart trekt ook de andere hokgenoten aan en dan is het hek van de dam.

De beweegredenen voor dit soort gedrag ligt in het normale exploreergedrag van varkens in de natuur. Het gebrek aan foerageergedrag in de moderne varkenshouderij compenseert het varken door te kauwen op bepaalde objecten. Zowel de oren als de staartjes zijn favoriete mikpunten, maar aangezien het 'aanvallen' van de oren meer naar agressie neigt, is dit in deze context eerder weinig waarschijnlijk. Deze vorm van staartbijten kan je vaak oplossen door het voorzien van omgevingsverrijking in de hokken.

Tot de tweede categorie behoort het acute en agressieve staartbijten. Dit komt veel minder frequent voor. De voorafgaande fase van het zachtjes manipuleren van de staart ontbreekt hier. De varkens komen meteen tot een hevig bijtgedrag, waarbij ze het topje van de staart meestal onmiddellijk afbijten. In dit geval heeft men het wel eens over kannibalisme. Dit gedrag verklaart men doordat de dieren hinder ondervinden in hun begeerte om bepaalde voorwerpen, zoals bijvoorbeeld de voertrog, te bereiken. Als er onvoldoende vreetplaatsen zijn voorzien – omdat de hokbezetting bijvoorbeeld te hoog is – ziet men wel eens dat de varkens meer staartbijtgedrag vertonen. Wie tegen deze vorm van staartbijten preventief tewerk wil gaan, moet mogelijke situaties die bij de varkens tot frustratie en competitieve interacties kunnen leiden, voorkomen. Dat kan onder meer met het voorzien van voldoende ruimte, voldoende voeder- en watervoorzieningen en hokverrijking.

Bij de laatste vorm – ook wel eens het fanatieke staartbijten genoemd – worden eveneens vaak hele stukjes staart afgebeten. Dit gedrag onderscheidt zich van de andere vormen doordat de bijters continu op zoek gaan naar andere mogelijke slachtoffers, terwijl ze nog aan het knauwen zijn op hun eerste. Dit soort obsessieve gedrag kan gemotiveerd worden doordat varkens in eerste instantie bijten uit frustratie, maar het staartbijten zelf meer belonend vinden dan hun uiteindelijke doel (bijvoorbeeld het bereiken van de voertrog). Een interessante waarneming in dit soort gedrag is dat het vaak gaat om kleinere dieren, die reeds een groeiachterstand hebben opgelopen. Voederdeficiënties of gezondheidsproblemen zijn hier vaak de oorzaak.

Prevalentie

Heel wat onderzoeken linkten al verscheidene risicofactoren met het voorkomen van staartbijten. Vele van die factoren geven aanleiding tot zowel het staartbijten in 2 fasen, als het agressieve of obsessieve gedrag. Daarom maken we hieronder geen onderscheid tussen de 3 categorieën.

Stallen met hokverrijking hebben reeds bewezen minder staartbijters te huisvesten. De nieuwsgierigheid van de varkens moet dan wel blijvend geprikkeld worden. De bezighouding moet dus eetbaar of vernietigbaar zijn en steeds ter beschikking blijven. Het voorzien van stro, als het dagelijks wordt ververst, is daarom vaak een ideale manier om staartbijten te vermijden.

Een suboptimaal voeder kan aanleiding geven tot staartbijten. Er is een sterke relatie tussen enerzijds het foerageergedrag van de dieren en anderzijds hun selectie van voeder en de verzadiging van het spijsverteringsstelsel. Voeders die rijk zijn

aan vezels kunnen vaak een misvorming van het foerageergedrag verhinderen, zodat staartbijten niet hoeft te escaleren. In dit opzicht kan strovoorziening voor verzadiging van het spijsverteringsstelsel zorgen en zo ook preventief werken. Lage zoutgehalten in het voeder kunnen een mogelijke risicofactor zijn. Bij vele diersoorten is het opnemen van zout een reactie op stress. Gestreste varkens zullen meer foerageren en dus ook meer staartbijten vertonen. Het toevoegen van zout (mits voldoende watervoorziening) biedt een oplossing om het bijten te verminderen. Andere zaken – zoals lage gehalten aan ruw eiwit, energie en bepaalde onevenwichten in aminozuren – toonden ook reeds een verhoogd probleemgedrag aan. Het voederen van pellets, in vergelijking met meel of brijvoeder, geeft mogelijk aanleiding tot maagzweren, wat dan weer het knabbelgedrag van de varkens in de hand werkt en zo het risico op staartbijten doet toenemen. Ook hier heeft stro reeds bewezen de prevalentie van maagzweren te verminderen.

Niet enkel de samenstelling, maar ook de manier van voederen, heeft een invloed op het voorkomen van staartbijten. Automatische voederstations met een vast bedieningstijdstip geven soms aanleiding tot frustraties en bijgevolg staartbijten, als het voeder vertraagd of niet in de trog terechtkomt. Ook hier kan strovoorziening de aandacht van de voertrog weg leiden en verhinderen dat het bijten op gang komt. Bedrijven waar nog met de hand gevoerd wordt, of groepshuisvestingsystemen met ad lib of voldoende vreetplaatsen, hebben vaak minder last van staartbijten.

Staartbijten gebeurt meestal op bedrijven waar de varkens in minder goede conditie en gezondheid verkeren, voornamelijk dan bij ademhalingsaandoeningen. Gezondheidsproblemen uiten zich in verminderde groei, waardoor de hokgenoten heterogener worden en er opnieuw meer frustraties rijzen bij de kleinere dieren die moeilijker aan het voeder geraken.

In het algemeen is er ook een rasverschil merkbaar in de prevalentie van het probleem. Commerciële rassen, zoals landrassen en Large White en hun hybriden, worden het meest geassocieerd met staartbijten in vergelijking met Durocs. Echter, het zijn ook vaak deze rassen die huisvesting krijgen in omstandigheden die stress kunnen veroorzaken, zoals een te hoge hokbezetting en de verhoogde onrust en irritatie in de stallen die daarmee gepaard gaan. Ook het klimaat in de stallen is van belang. Te hoge of te lage temperaturen, een te hoge relatieve vochtigheid, teveel stof, hoge gehalten aan ammoniak of koolstofdioxide, ... zijn allemaal factoren die chronische stress – en bijgevolg staartbijten – veroorzaken. In de

lente en de herfst komt staartbijten regelmatig voor, omdat het verschil tussen de dag- en de nachttemperaturen dan vaak groot is.

Tenslotte speelt het geslacht ook nu en dan een rol als risicofactor, hoewel daar geen duidelijke lijn in te vinden is. Bargjes lijken vaker het slachtoffer dan zeugjes. Het actiever gedrag van de zeugjes zou enerzijds een verklaring kunnen zijn, maar volgens een andere studie zou er een verschil zitten in de behoefte van bepaalde voederaspecten (bijvoorbeeld eiwit, energie ratio, niveaus van bepaalde aminozuren, ...). Door hun verschil in potentiële

FOTO: ELLEN DE JONG

Deze bloedende ontstoken staartstomp trekt andere varkens aan en kan aanleiding geven tot achterhandsparalyse.

groei (en de daarbij horende voederopname) en door het feit dat ze toch hetzelfde voeder krijgen, zal 1 geslacht gebrek lijden, meer gefrustreerd raken en een verhoogd foerageergedrag vertonen, wat dan op zijn beurt weer leidt tot staartbijten.

Conclusie

Staartbijten komt bij vleesvarkens regelmatig voor en kan aanleiding geven tot ernstige problemen, zoals achterhandsverlamming. Als je bij je varkensstapel staartbijten detecteert, is het van belang om de juiste risicofactoren te identificeren en daarop te anticiperen voor de behandeling en de preventie. Een goed klimaat, het juiste voeder, voldoende afleiding (zoals stro), het vermijden van stress en frustratie bij de varkens en de staartbijter uit het hok proberen te verwijderen voor het probleem de spuigaten uitloopt, zijn de voornaamste maatregelen die je kan nemen om het staartbijten in te perken. ■

Ellen de Jong is als dierenarts verbonden aan de vakgroep Voortplanting, Verloskunde en Bedrijfsdiergeneeskunde van de UGent.